

Motion till riksdagen

1987/88:Jo744

av Karl Erik Olsson m. fl. (c)

om avfallshanteringen

Avfallsfrågan håller på att växa det moderna samhället över huvudet. Den samlade mängden industriavfall har beräknats till 4,5 milj. ton. I det ingår då inte restprodukter från gruvor, mineralberedning och jordbruk. Byggnads- och rivningsverksamhet och reningsverk ger också upphov till stora volymer avfall. Det miljöfarliga avfallet uppgår till 0,5 milj. ton. Varje år producerar varje svensk ca 300 kg hushållsavfall. Den totala mängden uppgår till ca 2,5 milj. ton.

Hushållen

Hushållsavfallets sammansättning och innehåll är en spegel av produktion och konsumtion i det moderna industrisamhället. Det är ofrånkomligt att hushållsavfallet kommer att vara förorenat med stora mängder ämnen som är negativa från hälso- och miljösynpunkt. Det är närmast självklart att hanteringen och omhändertagandet av dessa stora mängder avfall utgör ett stort miljöproblem, som behöver betydande insatser för att kunna lösas. Men samtidigt som avfallet är ett miljöproblem utgör det en potentiell resurs med tanke på innehållet av såväl material som energi.

Man kan urskilja några handlingslinjer i hanteringen av hushållsavfallet. Dit hör källsortering, förbränning, deponering, eftersortering och kompostering. Ca 50 % av soporna förbränns, 40 % deponeras och ca 10 % hanteras i sorterings- och komposteringsanläggningar.

Industrin

Att avfall uppstår inom industrin kan undvikas genom ökad styrning av produktionsprocesser och de produktionsmönster som utgör själva källan till avfallet. Samhället måste i högre grad än hittills hävda producentens ansvar för det avfall som är ett resultat av själva produktionsprocessen, liksom för de produkter som släpps ut på marknaden.

Tyngdpunkten för fortsatt forskning och utveckling inom avfallsområdet bör därför förskjutas från traditionell filter- och återvinningsteknik mot förebyggande lösningar i produktionsledet. Det innebär en inriktning mot teknik som i produktionsledet använder färre resurser samt frambringar avfall och föroreningar i ett mindre omfång, eller en mindre miljöfarlig

karaktär, än hittills använd teknik. Detta inbegriper sålunda aktiviteter som sparar råvaror eller gör det möjligt att använda mindre förorenande råvaror. Vidare resulterar det i en minskad mängd restprodukter eller gör dessa mindre förorenade. Till detta kommer att man möjliggör återvinning genom t. ex. ändrad produktutformning.

Synsättet måste vara förebyggande till sin karaktär och angripa avfallsproblemen redan vid källan, vid ritborden och ute i de primära produktionsprocesserna. En förutsättning för detta framåtskridande är emellertid att de som i grunden är ansvariga för avfallens kvalitet och sammansättning, inte minst producenterna, också ges incitament att medverka till en förbättrad avfallshantering. Ökad forskning, utveckling och förmedling av resurssnåla och miljöriktiga teknologier är angelägen.

Det har visat sig att företag som har utvecklat icke förorenade, återvinningsbara produkter, förändrade produktionsprocesser och återvinning av avfallsprodukter, ofta har kunnat göra det på ett för företaget gynnsamt företagsekonomiskt sätt. Vi anser därför att en återvinningslag bör utarbetas.

Källsortering

Genom ekonomiska och administrativa styrmedel bör en källsortering inom industrin eftersträvas som gör att det blir möjligt att hålla olika avfallsslag åtskilda. Klarar man av detta har man också en grundförutsättning för en ökad återvinning.

Mer än 50 % av hushållens tidningspapper källsorteras. Kommunerna bedriver ett omfattande arbete för att återvinna returpapper. Varje svensk bidrar årligen med ca 30 kg tidningar och dylikt.

Många kommuner samlar idag in glas som inte tas om hand i affärer etc. Detta sker i s. k. iglos. Hushållen samlar dessutom miljöfarligt avfall i form av kemikalierester, läkemedel, termometrar etc. Tyvärr räcker inte den frivilliga insamlingen av batterier. Målsättningen måste vara att närmare 90 % av batterierna samlas in. Då krävs det att konsumenten verkligen ges skäl i form av ett pantbelopp som betalas tillbaka när batteriet återlämnas.

Ett pantsystem för tungmetallhaltiga batterier är nödvändigt. Till skillnad från andra system skapar pantsystemet även intäkter, i form av icke utbetalda pantbelopp och ränteintäkter. Detta gör att ett pantsystem för batterier kan göras självfinansierande, trots att det ger upphov till ökade kostnader i butikerna och i transport- och hanteringsleden samt ställer högre krav på insamlarbehållarnas utformning.

Deponering

Avfallsdeponering kommer under överskådlig tid att utgöra en basresurs för avfallshanteringen och ett komplement till övriga behandlingsmetoder. Det finns idag ingen bra kontroll över eller kunskap om utsläpp av föroreningar från avfallsdeponier i ett längre tidsperspektiv. Det är viktigt att miljökonsekvenserna noga belyses. För industriavfall dominerar deponering som behandlingsmetod.

Gamla nedgrävda och på annat sätt dolda kemikalierester utgör ett stort problem. Det finns i gamla soptippar, i form av tunnor med giftinnehåll, i gamla gruvtäkter och på många andra ställen. Riktlinjer måste utarbetas för hur denna typ av miljöhot skall kunna hanteras. Planeringen måste inledas med en detaljerad inventering hur omfattande de dolda kemikaliedepåerna egentligen är. Därefter bör kommunerna skyndsamt åläggas att upprätta beredskapsplaner för hur man avser att åtgärda deponierna.

Vitvaror

Utrangerade kylskåp och frysar som innehåller freon deponeras vanligtvis på kommunala soptippar. Vissa tippar sorterar ut vitvaruskrot ur övrigt avfall och levererar det till återvinningsanläggningar. Det är nödvändigt att helt separera kylar och frysar så att freonet kan uppsamlas. Kommuner och privata entreprenörer bör åläggas en sådan separering. Freonet bör tas ur systemet och sorteras separat. Återvinningen kan ske vid sopstationerna eller genom regionalt samarbete mellan dem. Samma anläggningar bör byggas så att de också kan ta emot annan kylutrustning som innehåller freon.

För att minimera utsläppen av den freon som idag används är det nödvändigt att regeringen gör en systematisk genomgång av de olika områden där freon används för att klarlägga hur freonet kan uppsamlas.

Förbränning

En förutsättning för avfallsförbränning är att hälso- och miljökraven kan tillgodoses. Det gäller i första hand utsläppen i luft, dels av vissa tungmetaller som kvicksilver och kadmium, dels av dioxiner och andra organiska föreningar.

Det är möjligt att väsentligt reducera utsläppen av föroreningar från avfallsförbränning. Det kan ske genom en kombination av åtgärder i form av produktkontroll och källsortering för att få ett renare avfall, förbättrad och effektivare förbränning i anläggningen och införande av avancerad rökgasrening.

Idag är mycket avfall förorenat med miljöfarliga ämnen som kommer ut i miljön vid förbränning. En förutsättning för att förbränning ska få ske är alltså att källsortering har genomförts på ett sådant sätt att innehållet av oacceptabla ämnen minimerats eller helt eliminerats.

Kommuner som vill elda sopor skall åläggas att före tillstånd visa på ett fungerande system för källsortering. Kommuner som redan har tillstånd för sopeldning skall åläggas att introducera motsvarande system.

Förgasning

Det behövs forsknings- och utvecklingsarbete för att studera alternativ till deponering och förbränning. Den teknik som för närvarande är mest intressant är, förutom källsorteringen, bioförgasning. Fördelarna med att röta hushållsavfall jämfört med i första hand deponering är att man får energi i

form av biogas. Ett väl fungerande energisnålt avfallsbehandlingssystem kan åstadkommas genom kombination av bioförgasning och källsortering.

Mot. 1987/88
Jo744

Återvinning

Intäkterna från avgiften kan sedan användas till att stödja omfattande forsknings- och utvecklingsinsatser. Det gäller projekt som miljövänlig produktutformning, avfallsreducerande processändringar, återvinning inom produktionen, utsortering av återvinningsbara komponenter vid avfallskällan m. m.

Vatten och avlopp

Vattnet är vårt viktigaste men samtidigt sämst kontrollerade livsmedel. Vi anser att regeringen bör utarbeta ett program för att förbättra dricksvattenkvaliteten. De större tätorternas vattenförsörjning baseras nästan uteslutande på ytvatten, som också utnyttjas som recipienter för avloppsvatten. Hälsoriskerna med detta dubbla utnyttjande är inte klarlagda. Grundvatten har normalt ansetts ha sådan kvalitet att hälsorisker uteslutits, men höga nitrathalter i intensivt odlade jordbruksområden, höga metallhalter i försurade grundvatten och lokal påverkan från olika typer av avfall, kan ställa till problem.

I landets tätorter finns idag mer än 130 000 km vatten- och avloppsledningar. Det utbyggda ledningssystemet måste drivas och underhållas så att det kan utnyttjas under lång tid. Det är ekonomiskt fördelaktigt att redan nu satsa på förebyggande underhåll för att undvika akuta problem på 1990-talet och framöver och därmed stora kostnadskrävande insatser.

En tredjedel av verken uppfyller inte stipulerade utsläppsvillkor. Även i de fall reningsverken fungerar tillfredsställande sker ofta bräddning av obehandlat vatten ute på ledningsnäten före reningsverken. Utsläppen från ledningssystemen via bräddning har en annan karaktär än de från ett reningsverk. Det sker periodvis och i recipienter som inte valts på miljömässiga grunder. Tätorternas dagvatten blir också starkt förorenat av trafiken. Målsättningen måste vara att ingen bräddning skall få ske.

Klor används för att desinficera dricksvatten och avloppsvatten. Idag vet vi att klor och klorerade kolväten i vissa fall är giftiga, mutagena och cancerframkallande. De klorerade kolvätena bildas bl. a. genom att klor reagerar med organiskt material, t. ex. vatten. Det är därför vi finner klorerade kolväten också vid vattenverk och avloppsverk. Nu finns det alternativ till klor vid rening av dricksvatten och avloppsvatten. De svenska vatten- och avloppsverken bör således åläggas att redovisa hur de skyndsamt skall kunna lämna kloranvändningen i reningsprocesserna.

Slam

Under de senaste 20 åren har det skett en snabb utbyggnad av kommunala reningsverk. Denna stora satsning på rening av kommunalt avloppsvatten har medfört att eutrofieringen av många sjöar och vattendrag har minskat avsevärt sedan 1950-talet. Reningsverkens uppdrag är att rena vattnet.

Det produceras mellan 150 000 och 200 000 ton avloppsslam per år i landets reningsverk. Drygt hälften sprids på jordbruksmarken, en tredjedel deponeras på tipp och resten används för markbyggnad.

Kunskapen om föroreningarna i slammet är dålig. Det är i princip bara vissa tungmetaller som kontrolleras regelbundet. Organiska föroreningar, exempelvis cyanider och ftalater förekommer troligen också regelbundet i kommunalt avloppsslam.

Det måste snarast fastställas gränsvärden för slammets innehåll av tungmetaller, kemiska substanser m. m. som innebär att åkermarkens långsiktiga produktionsförmåga och produkternas kvalitet inte äventyras. Överskrids dessa gränser måste slammet förbjudas som jordförbättrings- och gödselmedel. Det är också viktigt att klarlägga vem som har ansvaret för skador som kan uppstå i mark, på människor, på djur eller växtlighet, som en följd av slam användning.

Avloppsvatten från industrier som innehåller metaller och svårnedbrytbara ämnen skall alltid renas vid industrin.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om effektiv användning av resurser,
2. att riksdagen hos regeringen begär en lag om återvinning,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om källsortering,
4. att riksdagen beslutar att ett pantsystem för tungmetallhaltiga batterier införs,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om beredningsplaner för och ökad forskning om föroreningar från avfallsdeponier,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om återinsamling av freon,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om krav på källsortering och effektiv rökgasrening för tillstånd för sopförbränning,
8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av forskning kring bioförgasning,
9. att riksdagen hos regeringen begär ett program för att förbättra dricksvattenkvaliteten,
10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rening av miljöfarligt avlopp vid industrin,
11. att riksdagen beslutar att gränsvärden skall fastställas för tungmetaller och kemiska substanser i rötslam,
12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om det juridiska ansvaret vid utnyttjande av rötslam,
13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i

motionen anförts om ökat behov av forskning om föroreningar i
rötslam.

Mot. 1987/88
Jo744

Stockholm den 21 januari 1988

Karl Erik Olsson (c)

Lennart Brunander (c)

Bertil Jonasson (c)

Kerstin Göthberg (c)

Karl-Anders Petersson (c)